

DRUŽINA TEMELJ OTROKOVEGA RAZVOJA

Seminarska naloga

OKOLJE USTVARJA ČLOVEKA IN ČLOVEK USTVARJA OKOLJE

KAZALO

1.

UVOD.....4

1.1 Opredelitev področja in opis problema, ki je predmet raziskave

1.2 Namen, cilji in osnovne trditve

1.3 Uporabljene raziskovalne metode

2. OPREDELITEV IN DELITEV SOCIALIZACIJE

2.1 Dejavniki (agensi) socializacije

2.2 Življenski potek

2.3 Vseobsegajoči skrbniški odnos in socializacija

2.4 Osebnost in socializacija

2.5 Učenje socializirajočega vedenja glede na spol

2.6 Socializacija kot ključni proces posameznikovega učlovečenja

3. DRUŽINA

3.1 Vloga in pomen družine

3.1.1 Opredelitev družin

3.1.2 Zakonska zveza, družina, gospodinjstvo, sorodstvo

3.2 Raznolikost družin

3.3 Funkcije družine

3.4 Delitev dela in vlog v družini

3.4.1 Primerjava opravljanja družinskih vlog v tradicionalni in moderni družini

3.5 Spremembe v jedrni družini

3.6 Spreminjanje družinskega življenja

3.7 Spremembe v sodobnem družinskem življenju

3.8 Dezorganizacija družin in razveze zakonske zveze

3.9 Kateri problemi se lahko pojavijo v družini

3.10 Različni pogledi na spreminjanje družine

3.11 Družina in država

3.12 Kakšne so razlike med družino nekoč in danes?

4. DRUŽINSKO ŽIVLJENJE V POSTMODERNEM OKOLJU

4.1 Otroci kot stabilizacija odraslih

4.2 Reproductivna tehnika in prakse

4.3 Generacijski preobrat (sprememba starostne strukture družine)

5. DRUŽBENE SPREMEMBE, POVEZANE Z DRUŽINO

6. OTROŠTVO

6.1 Razsežja osebnosti in osebnostnega razvoja

6.2 Proučevanje otrokovega razvoja

6.3 Kako možgani delujejo?

6.4 Ranljivost mladih možganov

6.5 Oblikovanje možganov: vloga izkušenj

6.6 Zgodnje zaznavne zmožnosti:

6.7 Motorični razvoj

6.9 Zgodnje okolje

6.8 Kulturni vpliv na motorični razvoj:

6.10 Rojeni genij?

6.11 Novejša spoznanja v anatomiji živčevja in vedenjski psihologiji

6.12 Nevroanatomija in starševstvo

6.13 Miselne veščine čustvene inteligenčnosti

6.14 Fiziološki nadzor nad telesom

6.15 Izobraževanje naj ustreza otrokovemu zanimanju in načinu učenja

7. SKLEP

8. LITERATURA

1. UVOD

Družina je osnovna enota človeške družbe.

Osnovne funkcije družine so tako biološko-reprodukcijske, kot sociološko-kulturne.

V različnih kulturah poznajo različne oblike in velikosti družin. Nekatere so urejene strogo patriarhalno in obsegajo tudi več generacij. Število članov pa lahko doseže tudi število 100 in več.

V razvitem svetu Evrope in Amerike pa so nekatere funkcije družine nadomestile družbene institucije. Izrazit primer je skrb za najmlajše člane in ostarele. Družina je tudi izgubila pomen kot ekonomska proizvodna enota. Tudi primarna socializacija otrok je delno prenešana na vzgojno izobraževalne ustanove.

S procesi socializacije posameznik sprejme kulturo, norme in vrednote svoje družbe. Socializacija oblikuje posameznikovo osebnost, ga nauči prevzemati življenjske vloge ter oblikuje njegove načine mišljenja in govora.

Socializacija je proces učenja, ki se prične kmalu po rojstvu. V zgodnjem otroštvu je proces socializacije najbolj intenziven. V tem času se naučimo osnov naše kulture in jezika. V tem času se tudi oblikuje večji del naše osebnosti. Proces socializacije pa se nadaljuje skozi celo življenje; vsakič, ko pride do novih situacij, ki nas nekaj naučijo in preko tega spreminjamo mnenja, pričakovanja in osebnost. Različne kulture uporabljajo različne metode socializacije, v glavnem se delijo na formalne in neformalne. Formalne metode se praviloma dogajajo v razredu, ponavadi so strukturirane, kontrolirane in jih vodi odrasel - učitelj, ki je profesionalen podajalec znanja. Nasprotno pa se neformalna socializacija lahko dogaja povsod. Uči pa se preko ponavljanja nekih določenih spretnosti in z improvizacijo.

1.1 Opredelitev področja in opis problema, ki je predmet raziskave

V seminarski nalogi bom skušala razložiti določene sociološke pojme, kot so socializacija, družina in otrok.

1.2 Namen, cilji in osnovne trditve

Takšen naslov seminarske naloge sem si izbrala, ker me to področje sociologije zanima.

1.3 Uporabljene raziskovalne metode

Kot metodo raziskovanja sem uporabila deskriptivni pristop, saj le-ta daje prednost opisu strukture oz. problema in sicer v okviru metode deskripcije. To je postopek opisovanja dejstev, procesov in pojavov in njihovih odnosov in vezi, vendar brez znanstvenega tolmačenja.

2. OPREDELITEV IN DELITEV SOCIALIZACIJE

Socializacija je najsplošnejši in najbolj vseobsežen izraz za označevanje procesov, s katerimi se posameznik vdružablja. Je proces v katerem posameznik osvaja kulturo (vrednote, norme, prepričanja...) družbe, ki ji pripada. Je torej zapleten in celovit proces, v katerem se posameznik prek stikov z družbenim okoljem razvija, oblikuje, in osvaja družbeno pomembne oblike obnašanja in doživljanja. Za proces socializacije je značilno, da lahko poteka le v interakciji z drugimi ljudmi. Njen drugi pomemben vidik pa je, da povezuje različne generacije.

Prvo stopnjo otroškega razvoja imenujemo *primarna socializacija*. To je faza predšolske dobe otroka, od rojstva do približno sedmega leta, do vstopa v šolo.

V prvih letih gre za obvladovanje telesnih potreb in spretnosti ter osvojitve najosnovnejših higienskih navad, ki jih otrok osvoji ponavadi do tretjega leta starosti. Nič manj pomemben ni intenzivni razvoj govora, ki se najbolj razvija do petega leta, vključitev otroka v vrstniške skupine .

V našem sociokulturnem sistemu, se primarna socializacija odvija pretežno v družinskem krogu, v drugih sociokulturnih okoljih, pa večinoma v plemenski in širši rodovni skupnosti. Učinki primarne socializacije pa segajo v naslednje stopnje socializacije in so pomembni za njihovo uspešnost.

Ne glede na družbeno okolje velja, da proces primarne socializacije otroka poteka povsod brez izjeme v intimnih socialnih skupnostih. V okviru takšne skupnosti otrok razvije polne in čustvene stike in si pridobi zavest skupnosti. Tako primarna socializacija otroka uspeva samo v čustveno ugodnem vsakodnevnem in osebno toplem stiku, ki veže otroka s starši oziroma skrbniki. Otroci v procesu primerne socializacije resda ni pasiven, toda odrasli s svojimi pojmovanji vendarle določajo pravila igre.

Primarna socializacija vpliva tudi na oblikovanje osebnosti. Čeprav je precejšni del naše osebnosti odvisen od tega, kakšne gene smo podedovali, nas socializacija usmerja v tem, v kaj verjamemo in skozi niz izkušenj skuša oblikovati naše obnašanje. To je zelo verjetno tudi eden izmed glavnih razlogov za razlike med različnimi tipi posameznika v različnih družbah. Primarna socializacija poteka od enega leta starosti do desetega leta starosti. Čeprav je primarna socializacija najvažnejša, se socializiramo vse življenje.

Po petem letu starosti, ko otrok že obvlada osnovne družbene in kulturne pojme, nastopi

sekundarna socializacija. Zaznamuje jo čas intenzivnega šolanja otroka v zato določenih institucijah, ki poglobljeno in sistematično posredujejo kulturo družbene skupnosti.

Terciarna socializacija pa imenujemo zadnjo tretjo fazo, ta traja od obdobja adolescence. Zaznamuje jo prehod od prilagajanja kulture, do avtonomnejšega gledišča na kulturo in družbeno življenje.

Pogosto pa je v rabi pojem *resocializacija*. To je proces, kjer posameznik popolnoma spremeni svoje norme in vedenjske vzorce kot del spremembe v svojem življenju. Resocializacija je lahko intenzivna, ko posameznik doživi hiter prelom s svojim starim življenjem in se nauči in doživi radikalno nove oblike norm in vrednot. Primer tega je odhod nekoga v vojsko.

Spolna socializacija: Pomemben del socializacije je, naučiti se kakšno spolno vlogo ima vsak posameznik v določeni kulturi. To pomeni, da se naučiš, kaj je primerno za določen spol in kaj ni. To se zgodi preko različnih agensov socializacije. V tem primeru igra družina najpomembnejšo vlogo, so pa tudi drugi agensi, kot so prijatelji, množični mediji, šole.

2.1 Dejavniki (agensi) socializacije

Agensi socializacije so ljudje ali skupine ljudi, ki vplivajo na osebne koncepte, čustva in obnašanje.

1. Družina je najpomembnejši agens socializacije. Družina določa razmerja do npr. boga in način razmišljanja o prihodnjih ciljih.
2. Šole so organizacije, ki so odgovorne za učenje določenih veščin in vrednot in prostor, kjer poteka formalna socializacija.
3. Množični mediji
4. Religija
5. Država
6. Delovno mesto

Pomen (moč vplivanja) posameznega dejavnika je v različnih življenjskih obdobjih različen.

2.2 Življenjski potek

Življenjski potek predstavlja nekakšno življenjsko pot posameznika, ki vsebuje številne starostne in statusne spremembe. V dosedanjem, ("tradicionalnem") življenjskem poteku so se izmenjavale faze otroštva, šolanja, mladosti, vstopa v delo, oblikovanja družine, upokojitve in starosti. V vsakem obdobju so veljala določena pravila, standardi in prav vsako obdobje prinaša pomembne spremembe.

Erikson je opisal osem faz obdobj razvoja:

Razvojna stopnja	Psihosocialni konflikt	Družbeni okviri	Zaželen rezultat
Infantilno obdobje	Zaupanje/ nezaupanje	Družina	Otrok razvija zaupanje vase, v starše, svet
Zgodnje Otroštvo	Avtonomija/dvom	Družina	Razvija občutek samokontrole
Od. 4. do 5. leta	Iniciativa/krivda	Družina	Nauči se uravnati in usmerjati svoje aktivnosti
Od 6 leta Do pubertete	Prizadevnost/ Inferiornost	Šola, soveska	Pridobi občutek za družbeno zaželeno
Adolescenca	Identiteta/ Konflikti vlog	Vrstniki	Razvije ego identiteto, zavedanje samega sebe
Mlajši odrasli	Izolacija/intimnost	Partnerstvo	Vzpostavlja partnerske zveze, oblikuje življenje
Odrasli	Stagnacija/razvoj	Družina,delo	Povezanost z drugimi preko skrbi za lastne otroke, za družbo
Starost	Vključenost/obup	upokožitev	Življenjski obračun

Prehod od ene k drugi stopnji je povezan s številnimi spremembami, zato so v različnih družbah prehodi pogosto zaznamovani z obredi. V naši družbi se izražajo na primer v cerkvenih zakramentih, porokah, maturi in maturantskih plesih, tradicionalnih obredih pri sprejemanju v posamezne poklice.

Seveda pa se tudi ti kriteriji življenjskih dob med kulturami in življenjskimi dobami razlikujejo. Prav tako pa so meje med življenjskimi dobami vse bolj zabrisane. Življenjski potek naj bi zato bolje odražal pomembne družbene spremembe, ko je v življenjskih dobah s povsem opredeljenimi značilnostmi težko govoriti in ko obstoja možnost, da se posameznik ukvarja v določeni biološki dobi z dejavnostmi, ki so bile rezervirane skoraj izključno za odraščajoče.

2.3 Vseobsegajoči skrbniški odnos in socializacija

V okviru družine, matere in očetje niso edine vplivne osebe pri vzgoji otrok. Bratje in sestre kakor tudi drugi, ki živijo doma so prav tako oddajniki socializirajočega se vedenja. V času odraščanja otroka, le ti preživijo vse več časa zunaj domačega kroga (prijatelji, vzgojitelji...) in tako postanejo vse pomembnejši faktor pri izoblikovanju njihovega socializiranega vedenja.

Eden izmed možnih načinov učenja, ki ga otroci uberejo sami, je imitiranje oz. posnemanje svoje okolice. Seveda otroci najprej posnemajo vedenje svojih skrbnikov, šele kasneje pa se z njimi tudi identificirajo. Tako imitacija kot tudi identifikacija se uporablja pri procesu primarne socializacije. Ta pa mora potekati v čustveno ugodnem ozračju, saj kadar identifikacija poteka v čustveno hladnem ali celo sovražnem ozračju, ali pa so otroci ločeni od matera in staršev, to privede do motenj v razvoju otroka, v njegovi osebnosti in do negativnih ter oslabljenih identifikacijskih oblik, ki posledično vodijo v deviacije v socializaciji. Torej starši, katerih odnos je poln toplote dosegaajo boljše rezultate pri socializiranju svojih otrok, kot starši, katerih odnos je hladen in neodzivajoč.

2.4 Osebnost in socializacija

Proučevanje otrokove osebnosti zahteva proučevanje okolja v katerem se otrok razvija, sicer bi bilo nemogoče oceniti, kaj otrok dolguje svojemu okolju kaj pa svojemu spontanemu razvoju.

Otrok postopno pričinja priznavati, da med njim in drugimi, t.j. okoljem, obstajajo določeni odnosi enakosti in vzajemnosti. To odkritje predstavlja pričetek korenite intelektualne preobrazbe.

V splošnem je moč zapisati, da je otroku omogočeno, da iz leta v leto vse pogosteje izbira tista okolja, ki so bolj ali manj v skladu z njegovimi hotenji. Tako se giblje v svoji naravni sredini, ki jo predstavlja njegova družina, v socialnih sredinah, kjer udejanja svoja vse bolj izražena širša hotenja ter okolja, ki jih izbere skoraj povsem avtonomno; npr. družbo za zabavo in prosti čas. V skupku teh okolij se mu nudi priložnost bogatiti in dograjevati svojo osebnost.

2.5 Učenje socializirajočega vedenja glede na spol

Socializacija vsebuje tudi učenje vedenja, ki je sprejemljivo za posamezen spol. Spolno tipizirano vedenje se prične razvijati takoj, ko je otrok rojen. Starši novorojenega otroka dejansko različno reagirajo glede na to, ali je deček ali deklica. Ne samo, da imajo različen odnos do dečkov in deklet, temveč jih tudi vzgajajo v povsem različnem okolju, ki se odraža v različnih barvah, igračah itd. Ne gre pa pozabiti, da se stereotipni vzorci obnašanja počasi spreminjajo.

V skrajnosti lahko različna vzgoja dečkov in deklic privede do okoliščin, ki predstavljajo osnovo za kasnejše neenakopravne odnose med zakoncema. Po drugi strani pa jim je treba pomagati pri tem da izpolnijo svoje biološke osnove.

2.6 Socializacija kot ključni proces posameznikovega učlovečenja

Izredno dolgo otroštvo človeka je povezano s tem, da je človek ob svojem rojstvu le polizdelek - na svet namreč prinese vrsto nerazvitih dispozicij. Te pa se ne razvijajo same po sebi temveč v procesu dolgotrajnega socialnega učenja kulturnih vsebin.

Človek je ob rojstvu naravno svoboden ter zato še neopredeljeno bitje. Ta neopredeljenost ob začetku življenjske poti pa predstavlja potencialno nevarnost, saj omogoča, da človek nikoli ne razvije zavesti in človeških lastnosti ter s tem ostane na stopnji živali. Torej lahko trdimo, da človečnost ni dana vnaprej, temveč je obveznost družine in družbe za otrokov bodoči razvoj.

Zaradi posebnosti človeškega razvoja t.j. učlovečenja prek socializacije je možna in nujna kulturna kontinuiteta. Vsaka generacija sprejema kulturno dediščino in socialno strukturo, ki jo je ustvarila prejšnja generacija.

3. DRUŽINA

Ljubezen, partnerstvo, družinsko življenje in z njimi povezane vrednote so osrednja tema človeške eksistence – v vseh dobah, v vseh družbah, kulturah in civilizacijah. Za ogromno večino ljudi predstavljajo te teme življenski okvir, v njem najdejo vse najbolj dragoceno, od temeljne varnosti do najvišje izpolnitve. Danes se človeštvo bolj kot kdaj prej sprašuje o vrednosti in smiselnosti svojega ravnanja in svojega bivanja. A vedno znova se vrača k spoznanju, da je ljubezen najvišji domet in najvišja vrednota. Vse velike krize so nazadnje krize ljubezni, ljubezni do sočloveka, do narave, do sveta, do absolutnega – tudi ljubezni do sebe. Izbira bodočnosti je izbira ljubezni, alternativne izbire vodijo v sebičnost in sovraštvo, oboje pa v zanesljiv propad. Odločitev za to izbiro pa nas čaka predvsem tam, kjer najbolj smo – v našem mikrokozmosu, ob svojih partnerjih in v svojih družinah. Tu je naš svet in naša bodočnost. Ne zapravimo je. (J. Musek, 2000)

3.1 Vloga in pomen družine

Družina je človeški rod, človeška zgodovina in prihodnost v malem. Skupnost majnega števila ljudi, že samo treh, ki izpolnjuje strukturni pogoj (dva spola in dve generaciji), zrcali v sebi temeljno strukturo človeštva in jo hkrati ohranja. Družina je mikrokozmos človeškega makrokozmosa. V njej se kot prototipi pojavljajo vsi pomembni odnosi, ki označujejo človeštvo. V njej se posameznik razvija, v njej dosega svoj vrhunec, v njej dopolni svoje življenje.

Družina je stičišče spolov in generacij, moških in žensk, starih in mladih.

Sociologija upravičeno zatrjuje, da je družina tudi kulturni izum, socialna ustanova (to so sicer poudarjali mnogi misleci, filozofi, še preden se je pojavila sociološka znanost). Za človeka in za človeštvo družinsko življenje ni samo biloška danost, torej nagonsko srečanje in relativno kratkotrajno ali pa tudi daljše nagonsko zasnovano sožitje spolnih partnerjev in njihovega potomstva. Za človeka in človeštvo je družina kulturna norma, zapoved. Razlagalci družinskega življenja, npr. Sigmund Freud in drugi so menili, najbrž ne neutemeljeno, da je človeštvu takšna zapoved potrebna zato, da bi omogočala dovolj dolgotrajno vez med partnerjema. Takšna trajnot je namreč potrebna, da otroci varno odrastejo. Človek se rodi izjemno nebogljen in za dolgo dobo potrebuje druge ljudi, da zadovoljijo njegove osnovne življenske potrebe. Kultura je tukaj morala

priskočiti na pomoč naravi: običajno spolno partnerstvo in tudi kratkotrajna ljubezen bi starše povezala za prekratko dobo, da bi lako opravili svojo nalogo in človeštvo je moralo še poleg tega »izumiti« moralni zakon, ki zapoveduje staršem trajnejše kupno bivanje in skupno skrb za potomstvo. Ta moralni zakon je prav to, kar slovenska beseda »zakon« še pomeni: sklenitev in ohranitev zakonske skupnosti, zakona.

Imamo zdaj že končni odgovor za uganko človeškega družinskega življenja? Sta nagona in kulturna – moralna utemeljitev zadostno pojasnilo? Ne, kajti videti je, da utemeljuje človeško družinsko življenje še neka povsem druga, a morda najgloblja in najtrdnejša vez. Ta vez je duševne, bolje rečeno duhovne narave: ljubezen. Tam kjer nagona navezanost in pokoravanje družbeni morali odpovesta, ostaja ljubezen, duhovna navezanost, ki presega nagona in zgolj spolno privlačnost, presega pa tudi občutek moralne dolžnosti. Če se med partnerji ne bi skovale duhovne vezi, potem jih verjetno še tako trdni družbeni predpisi ne bi obdržali skupaj. (J. Musek, 2000)

3.1.1 Opredelitev družin

DRUŽINA KOT PRIMARNA DRUŽBENA SKUPINA

- je dihotomna in majhna skupina
- člani so tesno povezani med seboj
- vladajo neformalni odnosi in nadzor
- ima pomembno vlogo v socializaciji

DRUŽINA KOT DRUŽBENA INSTITUCIJA

- opravlja funkcije, ki zagotavljajo razvoj in obstoj družbe (reproduktivna, socialzacijska, ekonomska, funkcija družbenega nadzora)
- družba kot celota varuje družino, zanjo je pomembno, da družina obstaja

3.1.2 Zakonska zveza, družina, gospodinjstvo, sorodstvo

ZAKONSKA ZVEZA je družbeno priznana zveza med dvema ali več partnerji

- monogamija (zveza z enim partnerjem)
- bigamija (zveza z dvema partnerjema)
- poligamija (zveza z več partnerji)
- poliginija (zakonska zveza, kjer ima en moški več žena – Islam – za ohranitev vrste)
- poliandrija (zakonska zveza, kjer ima ena ženska več mož – Tibet, Indija – za ohranitev zemlje)
- incest ali zveza z bližnjim sorodnikom: značilna je bila zlasti za vladarske družine oz. bogati sloj, ker so se lahko poročali samo s sebi enakimi. Danes je v glavnem povsod prepovedano zaradi možnih genskih okvar potomstva

❖ kriterij razlikovanja zakonske zveze:

- eksogamija (prepoveduje zvezo med določenimi sorodniki)
- endogamija (govori o tem s kom je željeno, da skleneš zakonsko zvezo)

Razlogi za razvoj toliko različnih tipov zakonske zveze:

- v eni državi je več moških, v drugi več žensk
- ker je veliko moški umrlo v vojni, so hoteli zagotoviti razmnoževanje in je več žensk prišlo na enega moškega, da se je ljudstvo ohranilo

DRUŽINA

- je dvogeneracijska skupnost in institucija
- njena vloga je vzgoja otrok in preživetje

GOSPODINJSTVO

- je ekonomsko statistična kategorija
- nanaša se na število živečih pod isto streho, ki skupaj trošijo materialne dobrine
- ločimo: veččlansko, skupno in enočlansko gospodinjstvo

SORODSTVO

- povezuje posameznike, ki so medsebojno povezani s krvnim sorodstvom, zakonsko zvezo ali posvojitvijo

3.2 Raznolikost družin

Družine se ena od druge zelo razlikujejo. Na raznolikost naletimo, če primerjamo družino kot institucijo v različni družbah in kulturah. Gre torej za kulturno raznolikost socializacijskih procesov v okviru družine. Na vse to vpliva tudi izobrazba, poklic, izvor in starost staršev, vaško ali mestno okolje v katerem živi družina, itd.

Po Švabovi se zdi, da posameznikova vloga pri ustvarjanju družinske zasebnosti prihaja bolj do izraza kot kdajkoli prej. To ne pomeni, da je družinsko življenje postalo immuno na vplive okolja, ampak se zdi, da so možnosti posameznikov pri ustvarjanju družinske realnosti vse bolj družbeno odprte. Kot dokaz lahko navedemo pojav družinske pluralizacije, ki se izraža predvsem kot rezultat posameznikovih preferenc, izbire življenjskih stilov in podobno.

Vse bolj narašča število **reorganiziranih družin** oziroma »združenih« družin, v katerih otroci živijo z očimom ali mačeho, s polsestrami in/ali polbrati.

Razne literature navajajo tudi pojav **parastarševstva**. Opremljen pa je kot neformalna ureditev, v kateri prijatelj/ica ali družina pomaga družini, s katero ni v sorodu, tako materialno kot čustveno za (ne)določeno obdobje. Nastalo je predvsem zaradi povečanega števila enostarševskih družin in predvsem pri družinah z nizkimi dohodki.

Homoseksualne družine. Tudi njihovo število vedno bolj narašča, in sicer že vse od pojava gibanja za pravice gejev in lezbijk iz leta 1970. Ocenjujejo, da je v Ameriki od enega do pet milijonov lezbijk, ki so matere in od enega do treh milijonov gejev, ki so očetje. Homoseksualni starši naj bi imeli od šest do štirinajst milijonov otrok.

Haralambos pa navaja še:

1. **nuklearno družino**, sestavljeno iz moža in žene ter njunega nedoraslega potomstva kot tipično vrsto družine današnjega časa. Oziroma, navedena je tudi kot podlaga večini sodobnih družin – lahko se razširijo tudi vertikalno (plus starši zakonskih partnerjev) oziroma horizontalno (plus bratje/sestre zakonskih partnerjev).(Vendar pa ji različni teoretiki pripisujejo različne začilnosti.)

2. **samohranilske (enostarševske) družine**, ki pa naj bi nastale kot posledica smrti enega od partnerjev, formalne razveze ali ločenega življenja partnerjev. Glede te vrste oziroma oblike družine pa spet obstajajo različne teorije. Nekateri menijo, da se vse bolj uveljavlja kot ena izmed alternativ družine, ki velja tudi za družbeno normo; spet drugi, da se uveljavlja na podlagi državnih pomoči (država blaginje) in podobno.

3. **komune** delujejo kot eksperimentalne skupine gospodinjstev, ki prakticirajo ideologijo skupnosti. Praviloma so kratkotrajne, zaradi novih generacij in s tem povezanega ujemanja med

posameznimi člani. Znotraj komune gre po navadi za spodbujanje svobodnih seksualnih odnosov - nastane problem, kdaj se pravzaprav naj otrok v te odnose vključi. Bolj stroga različica komun pa so kolektivna gospodinjstva, ki sestojijo iz številnih nuklearnih družin; in čeprav imajo marsikaj skupnega, pa za posameznika vseeno obstajajo določene meje.

3.3 Funkcije družine

I. Reprodiktivna funkcija

- Je najbolj značilna za družino
- Omogoča preživetje oz. ohranjanje rodu

II. Ekonomska funkcija

- V zgodovini je bila najpomembnejša
- Družina je predstavljala pomembno proizvodno enoto
- Vsi člani so obdelovali polja, otroci so bili pomembna delovna sila
- Današnja družina je vse manj proizvodna enota in vse bolj enota potrošnje
- V vseh družbah družina proizvede ogromno količino materialni dobrin in storitev
- Večino gospodinskega dela opravijo ženske, to delo pa je manj cenjeno in prezrto

III. Socializacijska funkcija

- Njena glavna naloga je vzgoja in skrb otrok

IV. Emocionalna funkcija

- Od družine pričakujemo moralno, čustveno in materialno podporo
- Pričakujemo, da nas bo podprla in zaščitila, kadar smo v stiski

3.4 Delitev dela in vlog v družini

- delitev vlog je odvisna od strukture družine, strukture kulturnega okolja, položaja družine na družbeni lestvici
- ločimo simetrično in asimetrično delitev vlog:
 1. simetrična – integrirana: partnerja si delo in odgovornosti za družinsko življenje enakomerno delita
 2. asimetrična – segregirana: družinsko življenje je podrejeno volji enega od partnerjev – kjer prevladuje volja moža govorimo patriarhalni asimetrični delitvi vlog, kjer pa prevladuje volja žene govorimo o matriarhalni asimetrični delitvi vlog

3.4.1 Primerjava opravljanja družinski vlog v tradicionalni in moderni družini

- kriterij: odnos med partnerjema, med otroci in starši, ekonomska odvisnost oz. neodvisnost

TRADICIONALNA DRUŽINA

- neenakopraven odnos mož-žena
- žena je podrejena moškemu
- odnosi med otroci in starši so konzervativni
- ženske so ekonomsko odvisne

MODERNA DRUŽINA

- enakopraven odnos mož-žena
- danes so odnosi med starši in otroci bolj prilagojeni otrokom, bolj liberalni, demokratični
- ženske so ekonomsko neodvisne

3.5 Spremembe v jedrni družini

- dejavniki, ki vplivajo na družino: urbanizacija, velikost stanovanja, ekonomska razvitost, možnost zaposlovanja, položaj družine v družbeni strukturi, spremembe v odnosu do družine
- ekonomska razvitost in možnost zaposlovanja odločajo o tem v kakšni družini bo posameznik živel oz. ali se bo sploh odločil za lastno družino
- s tem se spreminja struktura družine in pomen posameznih funkcij, ki naj bi jih opravljala

3.6 Spreminjanje družinskega življenja

Globalna raven:

- Naraščanje težnje po svobodni izbiri zakonca
- Priznavanje pravic žensk pri izbiri partnerja in v družinskem odločanju
- Povečana spolna svoboda
- Priznavanje otrokovih pravic

Slovenija in Evropa:

- Raznovrstnost družinskih oblik in načinov življenja
- Formalizirana zakonska zveza izgublja svoj socialni status
- Narašča število razvez zakonskih zvez
- Povečuje se število enostarševski družin
- Povečuje se število reorganiziranih družin
- Povečuje se časovno obdobje prehoda iz družine staršev v lastno družino
- Podaljšuje se obdobje, ko se odrali otroci odselijo od staršev

3.7 Spremembe v sodobnem družinskem življenju

Funkcija družine se spreminja – otroci niso več delovna sila

- Ustanovijo obvezno šolanje
- Zmanjša se število družinskih članov
- funkcije družine se prenesejo na ostale organizacije in institucije
- spremeni se oblika družine, ni več samo ena standardna
- partnerja postaneta enakovredna – asimetrična delitev družinskih vlog izgubi pomen

3.8 Dezorganizacija družin in razveze zakonske zveze

DEZORGANIZACIJA DRUŽINE

- Na dezorganizacijo vplivajo: razveze, migracije, demografske spremembe, oblikovanje obnovljene družine, manjša vloga religije
- Poznamo:
 1. strukturno dezorganizacijo: o njej govorimo takrat, ko se spremeni oblika družine
 2. funkcijsko dezorganizacijo: o njej govorimo takrat, ko družina ne opravlja svojih funkcij in so zato moteni medosebni odnosi

RAZVEZE ZAKONSKE ZVEZE

- razlogi za razveze: spremenjena socialna funkcija, različna pričakovanja partnerjev o družinskih vlogah, spremenjen družbeni položaj žensk, ekonomska samostojnost žensk, zvišan življenjski standard ljudi

3.9 Kateri problemi se lahko pojavijo v družini

Alkoholizem in druge odvisnosti, nasilje v družini, dolgotrajne bolezni, nezaposlenost enega ali obeh staršev, pogosti prepiri, zloraba otrok.

3.10 Različni pogledi na spreminjanje družine

Nekaterih prepričanje je, da se sodobne družine vse bolj zapirajo v družinsko zasebnost in razvijajo sovražno razpoloženje do zunanjega sveta. Zapiranje v družinsko zasebnost pa otežuje družbenemu nadzoru posege v družino, tudi ko so ti nujni, da bi zaščitili ogoržene člane družine

- Nekateri poudarjajo, da družina vzpodbuja individualnost, saj daje posamezniku čustveno in materialno podporo
- Drugi pravijo, da družina individualnost zatira, da se lahko ohranja kot celovita družbena institucija, ki napeljuje k konformnemu in nekonfliktnemu vedenju
- Funkcionalisti
 - opozarjajo na pomembno vlogo socializacije v družini in v zagotavljanju čustvene stabilnosti odraslih članov in članic družine
 - velja prepričanje, da sodobni industrijski družbi odgovarja tip majhne jedrne, od sorodnikov izolirane družine, s tradicionalno delitvijo spolni vlog in funkcij
 - odklonski odnos do istospolnih partnerjev - ni reprodukcije, minimalna socializacijska funkcija (manjko ženske ali moške vloge)
- Feministi
 - feministične kritike poudarjajo, da niso proti družini, temveč se zavzemajo za pravičnejšo in bolj sorazmerno delitev dela in odgovornosti
- Marksisti
 - nekateri menijo, da družina izgublja socialni pomen, ker država, trg ponujajo celo vrsto dejavnosti, ki lahko nadomestijo družino. Zato zavračajo državno in družbeno poseganje na področje družinske zasebnosti

3.11 Družina in država

- Družina je družbeno priznana skupina, zaradi temeljnih funkcij, ki jih ima
- Država določa norme in nadzor, ki zadeva družino kot institucijo
- Področje družinske in socialne politike je področje neposrednega soočanja med družino in državo

3.12 Kakšne so razlike med družino nekoč in danes?

V tradicionalnih družbah je družina skoraj edini dejavnik socializacije. Družina, v kateri je bil posameznik rojen, pomembno določa njegov družbeni status skozi vse življenje.

Včasih je bila družina razširjena, velikega pomena zanjo so bile sorodstvene vezi. Na otroke so pazile stare mame ali sestrične, danes pa ni več tako.

Pomembne so tradicionalne vrednote, ki se kažejo v čisto življenjskih stvareh: kosilo v krogu družine je nekaj nepogrešljivega, prav tako tudi družinski izleti ob nedeljah in praznikih.

V tradicionalni družini imajo starši precej večjo vlogo kot v moderni družini. Že delitev dela in vlog je stabilna in vnaprej določena, npr. ženske likajo, kuhajo in ostajajo doma, medtem ko očetje skrbijo predvsem za ekonomsko – finančno stanje družine. Skupne dejavnosti so le ukvarjanje z otroki in prostočasne aktivnosti.

V modernih družbah je družina samo eden izmed številnih dejavnikov socializacije. Na posameznika vplivajo tudi drugi dejavniki, kot so mediji, šola in vrtec, skupine vrstnikov, delovno mesto, prosti čas, različne sekundarne skupine...

Družina nimaveč takšnega pomena pri določanju prihodnjega statusa, čeprav lahko nanj pomembno vpliva. Stiki s sorodniki se izgublajo in na otroke pazijo varuške. V modernih družbah. Otroci lahko odraščajo v različnih družinskih okoljih: v družini z dvema (biološkima) staršema, v enostarševskih družinah, v reorganiziranih družinah, itd. Vse to prav gotovo vpliva na različnost izkušenj, ki jih otroci pridobijo v družini. Znotraj teh družinskih okolij lahko najdemo zelo raznolike družinske običaje, različne navade skrbi za otroke, različne tipe vzgoje, pa tudi zelo različna pričakovanja staršev v zvezi z vedenjem otrok. Niso pomembni samo namerni vplivi (vzgoja) in pričakovanja, ampak tudi splošno vzdušje, ki vlada v družini: odnosi med družinskimi člani, načini in reševanja težav in nesporazumov.

Tipična značilnost moderne družine je podaljšana (ekonomsko, socialna, pa tudi čustvena) odvisnost od staršev. To je proces, ki je opazen povsod po Evropi. V Sloveniji pa je še posebej izrazit. Spremenil se je tudi način vzgoje, družinski vzgojni stili so se liberalizirali in starši ne predstavljajo več neke brezpogojne avtoritete, kot je to bilo včasih. V odnosih med starši in otroci gre za nekakšno medgeneracijsko sodelovanje.

4. DRUŽINSKO ŽIVLJENJE V POSTMODERNEM OKOLJU

Izraz postmodernost označuje obdobje zadnjih tridesetih let, kjer prihaja do določenih družbenih transformacij in novosti v primerjavi z moderno družbo.

Postmodernost je družbeno stanje, je čas v katerem živimo, medtem ko je postmodernizem sklop različnih umetniških in kulturnih šol in gibanj, ki jih postmodernost producira. Postmodernizem danes, poleg kulture, umetnosti... vključuje tudi informacijske in komunikacijske tehnologije, globalne množične medije in redifiniranje spolnih vlog.

Postmoderna družba = Družba raznolikosti

(rasnih, verskih, spolnih, starostnih, ekonomskih itn.)

Družina, kot temeljna družbena institucija se v postmodernističnih (razvitih zahodnih) družbah korenito spreminja. To nam dokazujejo naša subjektivna izkustva in vedno bolj intenzivna in produktivna znanstvena tematizacija spreminjanja družinskega življenja. Vendar se pogledi teoretikov na spreminjanje družine v postmodernizmu med seboj razlikujejo. Veliko je nejasnosti: kako se družina spreminja, katere smeri ubira oziroma kako se nam na sploh kaže in kako jo doživljamo.

Otroštvo in socialna figura, kot ju razumemo danes, se pojavi s konstituiranjem modernega varstva otrok. Ni več pomembno le rojevanje optimalnega števila otrok, ampak tudi pravilno ravnanje z njimi.

Sredi 18. stoletja je politika pozivala predvsem matere, da bi bile bolj senzibilne za blaginjo svojih otrok. Namreč od začetka 18. stoletja dalje je pričelo padati število preživelih otrok pa tudi sama stopnja umrljivosti je bila visoka. Poleg tega pa so se pojavljali fizični in ekonomski problemi na poti do odraslosti. Ta proces, ki se je vse odtlej spreminjal in se še posebej intenziviral v postmodernosti – gre za ta kako imenovano projektivno otroštvo. Slednje v postmodernosti pomeni splošno povečano skrb za otroke, njihovo blaginjo, izobraževanje in podobno.

4.1 Otroci kot stabilizacija odraslih

Parsons pravi, da je poleg temeljnih funkcij moderne družbe pomembna (psihološka) stabilnost odraslih (to pa seveda ne pomeni, da brez otrok ne morejo biti stabilni; to je mišljeno le v povezavi s projektivnim otroštvom, ker se tu ta pomen še posebej intenzivira).

Dandanes se kaže vedno večja potreba po višji stopnji osebne stabilnosti zaradi splošne rizičnosti v družbi. Moški kot aktivni član vstopa v družino prav prek otrok na podlagi povečanega interesa in skrbi zanje. Njegova aktivnejša vloga v družini se kaže predvsem v »prijetnejših« opravilih kot je npr. igra z otroki v prostem času. Pri tem pa ženske ne pridejo toliko v ospredje, saj same »niso pasivne prejemnice terapije, (kar pa ne pomeni, da otroci zanje niso vir stabilizacije) ampak jo ustvarjajo same« npr. preko skrbi za druge.

Ljudje v postmodernizmu vedno bolj cenijo otroke in se zaradi tega tudi vse bolj identificirajo s projektivnim otroštvom. Za slednje pa je treba ustvariti določene pogoje. Prav tako ni več dovolj otroka le sprejeti, ampak ga korigirati (škiljenje, jecljanje) in spodbujati (k igranju instrumenta, tenisa,...). Zato starši iz nižjih družbenih slojev vložijo v otroke veliko več energije in osebnega žrtvovanja. Pomemben je torej vpliv starševstva na njegov vsestranski razvoj. »Projektivno« otroštvo torej označuje imperativ: le najboljše je dovolj dobro« (Švab, 2000, 119).

4.2 Reproktivna tehnika in prakse

Otroci so vse bolj načrtovani. Pojavi se poplava medicinskih nasvetov, vrst zdravljenja, umetne oploditve, možnost posvojitve, kontracepcije,...tudi celo prek medijev. Otrokom je že od spočetja dalje posvečena največja možna pozornost (ultrazvok, prisotnost očeta pri porodu,..). Po drugi strani pa se zagovarja možnost abortiranja....

4.3 Generacijski preobrat (sprememba starostne strukture družine)

Tu gre predvsem zato, da so včasih (glede na družbene norme) strogo disciplinirali svoje otroke; vzgoja je temeljila na strahospoštovanju staršev. V nasprotju s tem pa naj bi starši igrali psihologa, učitelja,..in pomagali otroku na najboljši možni način. Tako se danes otroci vse hitreje vključujejo svet odraslih, obvladujejo sodobne medije in tehnologijo ter na tak način celo prehitevajo starše v vedenju znanju) in si pridobivajo na avtoriteti. Težnja staršev je (v večini primerov) discipliniranje otrok le še na podlagi iluzionarni avtoriteti, tako da jih otrok uboga, ker to on sam želi in ne ker je v to prisiljen (npr. vbujanje krivde). Vendar pa so otroci še vedno pod strogim nadzorom staršev (otroke usmerjajo, spodbujajo,...), zato tudi ne more biti naključje, da se v puberteti hočejo odcepiti od njih. Zdi se torej, da so starši s pomočjo nadzora in izražanja moči še vedno superiorni.

5. DRUŽBENE SPREMEMBE, POVEZANE Z DRUŽINO

Te spremembe so:

1. spreminjanje vrednot (obrat od materialističnih k postmodernističnim vrednotam);
2. množično zaposlovanje žensk (družbeno in formalno "načel" moderno nuklearno družino);
3. razmah potrošništva;
4. spreminjanje ideologije o družinskem življenju (pluraliziranje ideologij in njihovo osrediščanje okoli t. i. novih družbenih fenomenov, "novega" očetovstva, protektivnega otroštva,...);

1. Spreminjanje vrednot

R. Inglehart je spremljal 43 držav v njihovih kulturnih, ekonomskih in političnih spremembah.

Opazil je **postmoderni obrat**:

- od vrednot za preživetje k vrednotam blaginje;
- od motivacije za doseg cilja k postmaterialistični motivaciji;
- naraščajoče poudarjanje individualne svobode in zavračanje birokratske avtoritete;

Bistvo sprememb je obrat k materialističnim vrednotam.

Inglehart ta preobrat utemeljuje z dvema predpostavkama:

- a) posamezniki cenijo stvari, ki jih je najmanj na voljo;
- b) socializacijska hipoteza; Tu gre v bistvu za to, da se odnos med socio-ekonomskim okoljem in vrednotnimi prioriteta ne izoblikuje naenkrat, ampak je potrebno precej časa.

Do sprememb je prišlo tudi v seksualnem in materialnem vedenju. Na področju seksualnega življenja so se spremenila stališča glede: abortusa, razveze zakonske zveze, homoseksualnosti, prostitucije, spolnega življenja mladoletnih oseb, ljubezenskih razmerij poročenih oseb,...

Spremembe niso bile prisotne pri družinskih odnosih. Dokaz, da ni bilo preobrata je njegova raziskava, kjer so ljudje navajali (značilnosti za moderno družino):

- otrok potrebuje dom z obema staršema, za srečno odraščanje;
- za samouresničitev mora ženska imeti otroke;
- enostarševska družina ni priljubljena;
- vsak človek mora spoštovati svoje starše ne glede na njihove napake;

Razlaga za takšno gledanje je, da ljudje enostarševske družine povezujejo z revščino, kriminalom, psihološkimi problemi, slabim učnim uspehom,... Ljudje zavračajo ekonomski vidik življenja enostarševske družine zaradi negativnih posledic, ki jih prinese življenje z enim dohodkom.

2. Množično zaposlovanje žensk:

V obdobju postmodernizma so se spremenili pomeni in pogoji dela, ter zaposlovanja. Posledica tega je bila, da je razumevanje dela tesno povezano z razmahom potrošništva (danes to razumemo kot kreativno dejavnost).

- Pomemben premik v razumevanju dela so naredile feministične teorije s kritiko klasičnega pojmovanja (plačenega) dela, ki spregleduje pomembnost neplačanega družinskega dela (gospodinjstvo, emotivno delo, odnosno delo).
- Največji premik je tudi: spremenjeni pogoji zaposlovanja. Množično zaposlovanje žensk je potekalo v obdobju od 1960-ih let dalje (prej so ženske delale v tovarnah ali doma). Spremenila se je tudi narava ženskega dela, ki je povezana: z vprašanjem eksistence in izobraževanjem ter razumevanjem individualne neodvisnosti. Tako se zaposlitvena slika žensk spremeni od *dvorogega vzorca* k *enorogemu*. Dvorogi vzorec je značilen za moderno družbo. Prvi rog predstavlja zaposlitev žensk pred poroko in materinstvom, drugi rog pa pomeni ponovno zaposlitev po izteku materinstva (otroci so že odrasli). Enorogi vzorec je značilen za postmoderno družbo. Podoben je moškemu zaposlitvenemu vzorcu. Višek delovnega uspeha se pojavi v 30-ih in 40-ih letih življenja žensk. Vse to je posledica odlašanja zaposlitve in odločitve žensk, da nadaljujejo kariero tudi v času materinstva. To pa je povzročeno zaradi: nestabilnih delovnih mest, zahtev po visoki izobrazbi ter zahtev po izrednih individualnih sposobnostih. Zaradi tega si ženske ne morejo privoščiti prekinitve dela, saj tvegajo popolno izključitev iz zaposlovanja.

Pojavilo se je tudi spreminjanje razmerja med delovno sfero in družino. Ljudje morajo vsklajevati področje dela in področje družine. Vendar vedno več ljudi postavlja družinske obveznosti na prvo mesto (npr.: službe iščejo tam, kjer ima delodajalec posluš za usklajevanje obveznosti dela in družine). Izraz "dual-career" pomeni družino z dvema karierama. To je tudi dober indikator družbenih sprememb. Termin "dual-career" sta vpeljala Rapoport in Rapoport leta 1969. Ta izraz je bil revolucionaren, ker je bil v neskladju s tradicionalno percepcijo spolnih vlog. Spremljala sta ga skepticizem in odobravanja (enakopravnost med spoloma). Danes v Skandinavskih državah enakopravnosti med spoloma ni. Dokazi za to pa so:

- trg delovne sile je močno spolno segregiran;
- družine z dvema zaposlenima niso nujno dvokarierne družine (ženske se ne zaposlujejo za polni delovni čas);
- razlike med spoloma v kombinaciji plačanega in neplačenega dela so še vedno osupljive (ženske delajo toliko časa kot moški, vendar so manj plačane kot moški, ker niso zaposlene s polnim delovnim časom);

3. Spreminjanje ideologij o družinskem življenju

Še vedno je prisotna ideologija nuklearne družine, ki je trdno vezana na mit o tradicionalni družini. nastajajo tudi nove ideologije, ki spremljajo spreminjanje družinskega življenja. Te nove ideologije se osredinjajo okrog novih temetik:

- novo očetovstvo,
- usmerjenost v otroka in njegovo blaginjo,
- razvoj novih reproduktivnih metod,
- v potrošništvo usmerjena družina,...

Prišlo je tudi do spremembe načina potrošniškega delovanja (npr.:spreminjanje očetovstva; očete danes spodbujajo k investiciji emotivnega kapitala v otroke in od takšne investicije so tudi odvezani <niso nujno "moralno" zavezani, da za otroke skrbijo>).

4. Razmah potrošništva

Potrošništvo je del osnovnega družinskega socializacijskega programa. Razvila se je "vzgoja za potrošništvo". To pomeni, da male otroke vpeljuje v obvladovanje praks trošenja oziroma ustvarjanja želja, saj je za logiko in dinamiko sodobnega potrošništva značilno neskončno nižanje želja. Mati naj bi bila idealna učiteljica, saj je potrošništvo družbeno percipirano kot tipično žensko delo.

Potrošništvo je povezano tudi z razvojem *gospodinjske tehnologije*. Še vedno naslavlja moderno žensko, ki naj skrbi za dom in družino.

6. OTROŠTVO

**Ne moremo si več privoščiti, da bi vzgajali in izobraževali svoje otroke
zgolj na podlagi intuicije ali politične primernosti.**

*»V postmoderni vedno več otrok živi v reorganizirani družini, v družini z enim staršem,...
v postmodernizmu je tudi več možnosti,
da otroci že v zgodnjih letih doživijo različne oblike družinske organizacije.«*

(Švab, 2000)

6.1 Razsežja osebnosti in osebnostnega razvoja

Človekova osebnost je celota vseh duševnih, vedenjskih in telesnih razsežnosti posameznika. Razteza se v smeri biološke, družbene in duhovne razsežnosti. Osebnosti si ne moremo predstavljati brez katere od teh treh dimenzij. Naši težnje, želje in motivi delujejo v treh dimenzijah, na treh ravneh. Eno ravnino predstavljajo človekovi nagonski motivi, ki zadevajo življenje in ohranjanje posameznika. Ti motivi v bistvu regulirajo človeški organizem. Njihovi glavni zastopniki so biološko in nagonsko delujoče potrebe. Drugo ravnino predstavljajo motivi, ki regulirajo posameznikove odnose z drugimi, medosebne odnose in socialno sožitje. Predstavniki te ravni so socialni motivi in družbena morala. Tretjo ravnino pa predstavljajo motivi, ki urejajo človekovo osebnostno in duhovno rast, njegovo samouresničevanje in njegovo iskanje smisla. Predstavniki te ravni so duhovni ideali in vrednote. (J. Musek, 2000)

6.2 Proučevanje otrokovega razvoja

Predhodniki znanstvenega proučevanja otrokovega razvoja so bili otroški življenjepisi, dnevniki, v katere so avtorji zapisovali zgodnji razvoj posameznega otroka.

Do konca 19. stoletja so pot znanstvenemu proučevanju otrokovega razvoja utirala mnoga pomembna odkritja. Odkritje mikrobov in imunizacije je omogočilo, da je več otrok preživelo otroštvo. Zakoni so otroke ščitili pred dolgimi delovniki in jim omogočili, da več časa preživijo v šoli, starši in učitelji pa so si začeli bolj prizadevati, da bi odkrili njihove razvojne potrebe in jih zadovoljili. Znanstveniki so razvozlali skrivnost spočetja in razpravljali o relativni pomembnosti prirojenih lastnosti in zunanjih vplivov.

Nova znanost, psihologija, je učila, da ljudje lahko bolje razumejo sami sebe, če spoznajo, kaj je nanje vplivalo, ko so bili otroci.

Proučevanje celotnega življenjskega ciklusa se je razvilo iz programov, namenjenih spremljanju otrok vse do odraslosti. Stanfordska študija nadarjenih otrok še vedno sledi razvoju posameznikov, ki so se v otroštvu izkazali nadpovprečno inteligentni.

Danes je proučevanje otrokovega razvoja del širšega proučevanja človekovega razvoja, ki zajema vsa življenska obdobja od spočetja do smrti. Čeprav sta rast in razvoj najbolj očitna v otroštvu, sta prisotna vse življenje. Raziškovalci otrokovega razvoja posegajo na široko področje disciplin – zajemajo psihologijo, psihiatrijo, sociologijo, antropologijo, biologijo, genetiko, raziskovanje družin, izobraževanje, zgodovino, filozofijo in medicino.

Prenatalno okolje izredno vpliva na plod, zato je zelo pomembno, da spočetemu otroku zagotovimo čim boljši začetek življenja. Šele pred kratkim so se strokovnjaki začeli zavedati nešteti vplivov iz okolja, ki lahko negativno vplivajo na razvijajoči se organizem. Očetu do nedavnega miso pripisovali nikakršne pomembne vloge, danes pa vemo, da različni dejavniki iz okolja lahko vplivajo na spermo moškega, in s tem tudi na otroke, ki jih spočne.

Prenatalno okolje otroka je materino telo, zato lahko vse, kar vpliva na njeno zdravje, od prehrane do različnih razpoloženj, spremeni okolje nerojenega otroka in vpliva na njegovo rast.

Geni, ki jih podeduje, močno vplivajo nato, ali bo otrok visok ali majhen, suh ali čokat ali nekje vmes. Genetski vplivi so povezani tudi z vplivi iz okolja, kot so prehrana, življenske razmere, ki prav tako vplivajo na splošno zdravstveno stanje in blaginjo. danes otroci v številnih razvitih

državah rastejo hitreje in spolno dozoriyo pri nižji starosti kot otroci pred sto leti, najbrž zaradi boljše prehrane, izboljšanih higienskih razmer in zmanjšanja otroškega dela. Pomembno vlogo pri tem igrata tudi cepljenje in antibiotiki. Na rast lahko vplivajo srčna in ledvična obolenja ter nekatere nalezljive bolezni. Otroci, ki so bolni dlje časa, morda nikoli ne bodo dosegli genetsko programirane postave, ker morda nikoli ne bodo nadoknadili izgube časa za rast med boleznijo. Podhranjenost lahko, celo ločeno od tako povezanih dejavnikov, kot sta nizka porodna teža in bolezen, ravno tako vpliva na spoznavni razvoj (Rose, 1994).

Rast možganov pred rojstvom in v otroštvu je osnova za prihodnji telesni, spoznavni in čustveni naboj.

6.3 Kako možgani delujejo?

Do otrokovega 3. rojstnega dneva se v njegovih možganih oblikuje tisoč triljonov povezav – dvakrat toliko kot pri odraslih. Nekatere možganske celice, imenovane nevroni, se z drugimi celicami povežejo že pred rojstvom. Te nadzorujejo bitje srca, dihanje in reflekse, uravnavajo pa tudi druge življensko pomembne funkcije. Preostale možganske povezave pa še čakajo na priključitev. Povezave med nevroni imenujemo sinapse. Čeprav se različni deli možganov razvijajo z različno hitrostjo, je vrsta raziskav pokazala, da sinapse najhitreje nastajajo v obdobju od rojstva do 10. leta starosti. V tem času rastejo podaljški živčnih celic, imenovani dendriti, in tvorijo na triljone sinaps. Ena sama celica je lahko povezana z 10 000 drugimi. Teža možganov se potroji in skoraj doseže težo odraslih. Obdobja naglega tvorjenja sinaps v določenih predelih možganov se ujemajo z razvojem vedenjskih vzorcev, ki so povezani s temi možganskimi predeli. Znanstveniki menijo, da spodbude, ki so jih deležni malčki, določajo, katere sinapse bodo nastale v možganih oziroma katere povezave se bodo priključile.

Možganske povezave se ustalijo s ponavljanjem. In obratno, povezave, ki se ne uporabljajo dovolj pogosto, se bodo verjetno prekinile.

6.4 Ranljivost mladih možganov

Vse več fizioloških dokazov podpira splošno trditev psihoanalitikov, da lahko vzroke številnih težav v poznejšem življenju zasledimo že v travmah zgodnjega otroštva, še zlasti v travmah, povezanih z rojstvom.

Otrok je še posebej ranljiv ob rojstvu, ravno tedaj pa je mati često hudo omamljena. Otroci mater, ki so med porodom dobivale sredstva za blažitev porodnih bolečin, se pogosto rodijo povsem očitno »zadeti« - in takšni lahko ostanejo še cel mesec.

Frederic Leboyer, na primer, se zavzema za to, da novorojenčka ne bi sprejemali z jarko lučjo, z udarcem po zadnji plati in da ga ne bi takoj ločevali od matere; prehod iz življenja v maternici v življenje v zunanjem svetu naj bi bil čim bolj nežen in ljubezniv. Otroci, ki se rojevajo po njegovih navodilih, ob rojstvu zelo redko jokajo, smrtnost pa je za polovico manjša. Študija sto dvajestih »Leboreyovih otrok« je pokazala, da so v povprečju shodili dva meseca prej in so se tudi sicer hitreje razvijali; vrh tega so bili boljše volje, imeli so manj težav s spanjem in nihče med njimi ni delal težav materi, ko ga je navajala na čistočo.

V mnogih primitivnih družbah, kjer ne vlačijo iz roda v rod prepričanje, da je rojevanje polno bolečin, porod žensk sploh ne izčrpa; za prenekatero utegne biti celo nekakšna blažena transcedentalna izkušnja.

Dokazano je, da je za razvoj možganov pomembna aminska kislina taurin. Sposobnost majhnega otroka za sintezo taurina je majhna, vendar pa ga med najbolj živahno fazo rasti veliko dobiva, in sicer predvsem iz mleka. Človeško mleko ima dvakrat več taurina kot kravje, to pa pomeni, da je dojenje pomembno tako za fiziološki razvoj možganov kot tudi za psihološki razvoj otroka.

Zadnje čase se veliko ukvarjajo z učinki kajenja med nosečnostjo. Zaradi kajenja dobi zarodek manj kisika in ugotovili so, da otroci mater, ki so med nosečnostjo kadile, precej slabše berejo kot otroci mater, ki niso kadile.

Na razvijajoči se zarodek škodljivo vplivajo še mnogi dejavniki: alkohol, svinec v vodi in zraku, nakatera barvila v hrani, čustvena neuravnovešenost matere, očetovo vedenje, utrujenost, hrup in materine socialne navade.

6.5 Oblikovanje možganov: vloga izkušenj

V nekem nizu raziskav so vzgajali podgane v kletkah s koleščki, na katerih so lahko tekle; skalami, na katere so plezale; različnimi vzvodi, s akterimi so lahko upravljale; in drugimi živalmi, s katerimi so se družile. Te podgane so nato primerjali s podganami iz istega legla, ki so jih vzgojili v standardnih kletkah ali izolaciji. Pokazalo se je, da so imele »obogatene« živali težje možgane z debelejšimi plastmi možganske skorje, več celic v vizualni skorji, bolj kompleksne celice in višjo raven nevrokemičnih dejavnosti, zaradi česar so lažje tvorile sinaptične povezave (Rosenzweig;1984)

Na podoben način so dokazali, da zgodnja zloraba ali čutno osiromašenje lahko pusti posledice na možganih. V eksperimentu so muckom nataknilo očala, ki so jim omogočala videti samo navpične črte. Ko so odrasli, niso zaznavali vodoravnih črt in so se zaletavali v vodoravne deske pred sabo. Druga skupina muckov je nosila očala, skozi katera so videli samo vodoravne črte – odrasle živali so bile slepe za navpične stebre (Hirsch in Spinelli, 1970)

Izkušnje lahko vplivajo tudi na zgodnji čustveni razvoj. Dojenčki zelo depresivnih mater imajo manj dejaven levi prednji režanj, del možganov, ki ga povezujemo s pozitivnimi čustvi, kot sta radost in veselje, in bolj dejaven prednji režanj, povezan z negativnimi čustvi (Dawson, Frey, panagiotides, Osterling in Hessel, 1997)

Včasih lahko pomanjkanje v preteklosti nadoknadimo z blažilnimi izkušnjami (J.E.Black, 1998)

Možgani ostanejo plastični vse življenje, saj se nevronom glede na izkušnje iz okolja spreminja velikost in oblika (M.C. Diamond, 1988; Pally, 1997)

Podganam s poškodovanimi možgani, ki jih vzgajamo v bogatem okolju, zrastejo nove dendritne povezave (M.C. Diamond, 1988). Ti rezultati so sprožili uspešna prizadevanja, da bi pri otrocih z Downovim sindromom spodbujali telesni in duševni razvoj in žrtvam možganskih poškodb pomagali znova normalno živeti.

6.6 Zgodnje zaznavne zmožnosti:

- Zdi se, da je ti prvo čutilo, ki se razvije in je v prvih nekaj mesecih najbolj zrel čutni sistem. Dotik pomeni odnos z okoljem, ki je zunaj nas, s tlemi pod nogami. Za ljudi – in živali – je dotik življenjskega pomena. Dojenčki raziskujejo in doumevajo svet predvsem z dotikanjem in ljubeči dotiki staršev so bistvenega pomena za njihov razvoj. Če je naša potreba po dotikanju zadovoljena, odraščamo zdravo, če pa je nepotešena, je razvoj lahko moten. Ljubkovanje in božanje, ki smo ju deležni v otroštvu, sta osnova zdrave samopodobe in nam dajeta občutek sprejetosti in ljubezni. Pred več kot dvajsetimi leti je ameriški psiholog S. M. Jurard pokazal, da je pogostnost dotikanja tesno povezana s človekovo samozavestjo in občutjem lastne vrednosti.
- Tudi čutila za voh in okus se začneta razvijati v maternici. Okusi in vonji hrane, ki jo zaužije bodoča mati, se na plod prenašajo s plodovno tekočino. Po rojstvu se prenašajo z materinim mlekom (Mennella in Beaucham, 1996). Prepoznavanje vonja materine dojke bi morda lahko bila oblika mehanizma za preživetje. Novorojenčkovo zavračanje grenkih okusov pa je prav tako eden od mehanizmov za preživetje, saj veliko grenkih snovi strupenih (Bartoshuk in Beaucham, 1994)
- Sluh prav tako deluje že pred rojstvom. Plod se odziva na zvoke in zdi se, da se jih tudi nauči prepoznavati.
- Vid je ob rojstvu najmanj razvit čut. Oči novorojenčka so manjše od oči odraslih, struktura očesne mrežnice je nepopolna in vidni živec še ni popolnoma razvit.

6.7 Motorični razvoj

Dojenčkov in malčkov osnovnih motoričnih spretnosti, kot so prijemanje, plezanje in hoja, ni treba učiti. Vse kar potrebujejo, je prostor in svoboda, da vidijo, kaj znajo. Ko so osrednji živčni sistem, mišice in kosti pripravljene in jim okolje nudi primerne priložnosti za raziskovanje in vajo, dojenčki kar naprej presenečajo s svojimi novimi znanji in spretnostmi.

6.8 Kulturni vpliv na motorični razvoj:

Čeprav motorični razvoj sledi skoraj univerzalnemu nizu, se zdi, da je njegova hitrost odvisna od določenih dejavnikov okolja. Če so otroci siti, preskrbljeni in imajo telesno svobodo ter priložnosti razikovti okolico, bo njihov motorični razvoj najvrjetneje potekal normalno. Toda, kar je normalno v eni kulturi, ni nujno normalno v drugi.

Afriški otroci prehitevajo svoje evropske in ameriške vrstnike pri sedenju, hoji in teku. V Ugandi, na primer, dojenčki ponavadi shodijo pri desetih mesecih, medtem ko so v Franciji pri prvih korakih stari petnajst, v ZDA pa dvanajst mesecev. Te in podobne razlike so delno povezane z etničnimi razlikami v temperamentu, prav tako pa so posledica različnih načinov vzgoje otrok v različnih kulturah. Nekatere kulture aktivno spodbujajo zgodnji razvoj motoričnih sposobnosti, po drugi strani pa nekatere kulture dojenčkom omejujejo zgodnji motorični razvoj. Otroci plemena Ache v vzhodnem Paragvaju ne shodijo do osemnajstega oziroma dvajsetega meseca starosti. njihove matere jih povlečejo k sebi vsakič, ko se dojenčki odplazijo od njih. Matere jih budno nadzirajo, da bi jih tako zaščitile pred nevarnostmi nomadskega življenja. Kljub temu pa otroci iz plemena Ache pri osmih do desetih letih plezajo po visokih drevesih, sekajo veje in se igrarjo igr, ki pospešujejo njihov motorični razvoj (H: Kaplan in Dove, 1987)

6.9 Zgodnje okolje

Ob rojstvu se večina otrok, če jih postavimo pokonci in se z nogami dotikajo tal, začne vesti tako, kakor da bi hoteli hoditi. Na zahodu to ponavadi podcenjujemo, saj velja prepričanje, da naj bi otrok ne začel hoditi, dokler ni star približno štirinajst mesecev. V Ugandi, kjer matere ta hodilni refleks spodbujajo, otroci shodijo že pri sedmih do desetih mesecih. Pri tem ne gre za kake posebne značilnosti rase, saj večina ugandskih otrok, vzgojenih v Angliji, ne shodi pred štirinajstimi meseci. Pri šestih tednih ugandski otrok sedi brez opore in se dejavno vključuje v svoje okolje. Pri letu dni tudi govori in uporablja obširen besednjak. Mati otroka spremlja in mu pomaga pri vsem, česar se loti; spodbuja ga tako pri igri kot pri prijemanju in govorjenju. Žal pa se ugandska mati za svojega otroka po četrtem letu skorajda ne zmeni več in njegov hitri in zgodnji razvoj s tem obtiči v slepi ulici.

Ves učinek stimulativnega okolja v zgodnji otroški dobi pa zvedeni, če ga poznejša vzgoja ustrezno ne dopolnjuje.

Maria Montessori je ustanovila široko mrežo šol, ki so temeljile na ideji o spodbujanju otrokove naravne učne sposobnosti – na njegovi nenasitni raodvednosti in njegovih neusahljivih vprašanjih. Prepričana je bila, da je otrokova sposobnost asimiliranja okolja malodane neomejena, zato je zagotavljala otrokom bogato raznolikost izkušenj. Večina otrok v njenih šolah je brez truda brala že pri treh ali štirih letih. Več let je skrbela za šest mongoloidnih otrok, ki bi sicer umsko zaostali. Montessorijeva je z njimi ravnala kot z drugimi otroki v svoji šoli. Ko so šolo končali, so bili po intelektualnih sposobnostih enaki »normalnim« otrokom iz konvencionalnih šol.

6.10 Rojeni genij?

Številne raziskave o genijih in nadarjenih otrocih kažejo na to, da naše sposobnosti niso genetsko podedovane, tako kot recimo rdeči lasje, modre oči ali oblika uhljev. Kaže da o naših duševnih sposobnostih odloča predvsem kvaliteta zgodnjega okolja, še zlasti obdobji tik pred in tik pred rojstvom. Skupna značilnost skoraj vseh otrok je, da so odraščali v vsebinsko bogatem in raznolikem okolju, kjer so imeli veliko priložnosti za učenje.

Georges Gurdjieff, mistični učitelj, je nekoč zapisal, da človek potrebuje tri vrste hrane: zrak, živež in izkušnje; če ga prikrajšaš za katerokoli, umre.

O tem, da sta zrak in živež bistvenega pomena, smo si že dolgo na jasnem, šele pred nedavnim pa smo spoznali vrednost izkušenj.

Če človeka prikratimo za vid, sluh, dotik, okus in vonj, začne halucinirati in utegne izgubiti stik z resničnostjo, kar ga navda s hudim strahom. Le malo ljudi je v takšnih okoliščinah popolnega pomankanja izkušenj zdržalo več kot nekaj ur.

Še posebej ranljiv je novorojen otrok in že najmanjša prikrajšanost pri hrani utegne pustiti posledice v njegovem razvoju. Vsi vemo, da moramo otroku zagotoviti veliko zraka in najprimernejšo hrano, kar pa se izkušnje tiče, je večina otrok napol sestradanih. Nič čudnega torej, da so geniji takšna redkost.

6.11 Novejša spoznanja v anatomiji živčevja in vedenjski psihologiji

Številni znanstveniki menijo, da so se naša čustva sprva razvila kot mehanizem za preživetje. Strah nas varuje pred poškodbami in nam prigovarja, naj se ognemo nevarnosti. Jeza nam pomaga preseči ovire in doseči, kar bi radi. V družbi ljudi se radostimo in smo srečni...

Čustva niso abstraktne zamisli, kot jih opredeljujejo psihologi, marveč so zelo stvarna. Prevezemajo obliko posebnih biokemičnih snovi, ki jih proizvajajo možgani in na katere se nato odziva telo.

Čeprav neradi razmišljamo o čustvih kot o kemičnih reakcijah, pomislite, kaj se zgodi, ko popijete alkoholno pijačo ali nekaj skodelic kave. Mogoče se ne zavedate, a tudi hrana. Ki jo uživajte, kemično vpliva na vaša čustva. Jedi, ki porajajo dobro počutje, kot sta čokolada ali sladoled, sprožijo možgansko delovanje, pri katerem se sproščajo serotonin in endorfini, biokemične snovi, ki jih možgani povezujejo z občutkom ugodja. To je tudi razlog za hrepenenje po teh jedeh, ko smo otožni. Ničesar nam ni treba zaužiti, da bi proizvedli biokemične ekvivalente čustev. Če se le naučimo, kako spremeniti biokemijo svojih čustev.

Izraz »čustvena inteligentnost« sta leta 1990 prvič uporabila psihologa Peter Salovey in John Mayer. Opredeljuje čustvene lastnosti, pomembne za uspeh. Med temi lastnosti so:

- empatija, izražanje in razumevanje občutkov nadziranje razpoloženja, neodvisnost, prilagodljivost, občutek priljubljenosti, reševanje medosebnih težav, vztrajnost, blagohotnost, prijaznost in spoštovanje.

Čeprav je čustvena inteligentnost šele nedavno postala del javnega besedišča, raziskave na tem področju niso tako nove. V minulih pedesetih letih je bilo opravljenih tisoče raziskav o razvoju veščin čustvenega količnika pri otrokih. Žal so si le nekatera spoznanja utrla pot v praktično uporabo, kar gre pripisati predvsem razkolu med akademskim svetom skrbno načrtovanih statističnih paradigem in napornim vsakdanjim svetom učiteljev in strokovnjakov za duševno higieno.

6.12 Nevroanatomija in starševstvo

Kagan je oblikoval teorijo, da otrokov temperament odseva posebno prirojeno čustveno mrežo v možganih, odtis za sedanje in prihodnje čustvene izraze, pa tudi za vedenje. Postavil je hipotezo, da se je pri otrocih, ki so premagali plašnost, spremenila živčna kemija možgan, ker so jih starši nenehno izpostavljali novim oviram in izzivom, medtem ko so otroci, ki se niso soočali z izzivi, ohranili enako možgansko mrežo, in so zato ostali pretirano čustveno odzivni.

Kaganova in druge podobne raziskave kažejo, da se otroci sicer rodijo s posebnimi čustvenimi nagnjenji, vendar njihovo možgansko mrežo ohrani nekaj dovzetnosti. Lahko se naučijo novih čustvenih in družbenih veščin, ki utirajo naove živčne poti in oblikujejo prilagodljivejše biokemične vzorce.

Najnovejše raziskave so pokazale:

1. čim več ljubkujemo dojenčka in ga držimo v naročju, tem bolj samozavesten in neodisen bo, ko bo starejši.
2. novorojenčki se po naravi odzivajo na glasbo, saj so se v maternici navadili na ritem, glasove in gibanje. Za vključevanje dojenčkovih možganov skoraj ni boljšega, kot sta ples in petje
3. da na dojenčkov čustveni razvoj in učne sposobnosti vplivajo naša aktivna prisotnost, vpliv in izkušnje, ki si jih pridobi z našo pomočjo
4. afektiran (igralski) govor pri dojenčku spodbudi čustveno izražanje. To spodbudi možgane, da začnejo izločati kemične sestavine za boljši spomin.
5. pogosto ponavljanje vaj za motorično spretnost okrepi nevronske povezave med deloma možganov, ki sta odgovorna za mišljenje ter motoriko in živci, ki premikajo mišice.
6. ovire, spretnosti in domišljija v otroku spodbujajo radovednost in mu pomagajo pri jezikovnem razvoju ter reševanju številnih problemov, kasneje tudi matematičnih.
7. glasno branje spodbudi otrokovo domišljijo in širi njegovo znanje o svetu. Pomaga mu razvijati jezikovne spretnosti in sposobnost poslušanja, hkrati pa ga tudi pripravlja na razumevanje pisane besede.
8. ... izredne rezultate pri ustvarjanju interaktivnih ambientov za vse aktivnosti, ki spodbujajo razvoj večih inteligenc (telesno-gibalne, vidno-prostorske, slušno-glasbene, jezikovno-besedne, matematično-logične, avtorefleksivne in medosebne).

6.13 Miselne veščine čustvene inteligenčnosti

Ljudje so sposobni predelati in nadzirati svoja čustva z razmišljanjem, kar ne velja za nobeno živalsko vrsto. Razvoj neokorteksa, tistega dela možganov, ki nadzira jezik in logično razmišljanje, nam je omogočil razmišljati o svojih občutkih in jih tudi spreminjati.

Psihoterapevti že kako stoletje vedo, da um lahko sproži telesno obolenje, in razvili so številne metode za preusmeritev tega postopka. Odkrivamo, da misleči del naših možgan lahko prepreči telesne in čustvene težave. Vsakdo se lahko nauči tehnik, ne da bi se zatekal k dolgoletnemu zdravljenju. Znanstveniki na univerzah in v raziskovalnih središčih po vsej državi ugotavljajo, da je mogoče spremeniti kemično delovanje možgan, če naučimo ljudi drugače razmišljati.

Ko dojamemo povezanost med umom in telesom, uvidimi, zakaj otroku telesno pomagamo, ko ga naučimo katerekoli večšine čustvene inteligentnosti, in zakaj mu vse, kar ohranja njegovo zdravje, pomaga tudi v čustvenem pogledu.

- Tehnike sproščanja ali pomirjanje samega sebe spadajo med najpomembnejše psihološke veščine. Sproščanje deluje kot protistrup v nekaterih stresnih položajih, saj oživlja možganske valove alfa (povezane z ustvarjalnostjo), niža krvni laktat (snov, ki nastaja s presnovo skeletnih mišic in je povezana s tesnobo) in hitrost srčnega utripa. Pripomore k čustvenemu nadzoru, obenem pa spodbuja imunski sistem, ki zaščiti otroka pred telesnimi boleznimi.
- Dr. Norden meni, da je za številne čustvene težave krivo pomanjkanje serotonina. Navaja nekaj naravnih načinov za večjo telesno proizvodnjo serotonina: večja telesna dejavnost, nizkokalorična dieta z malo maščobami, izpostavljanje svetlobi v temnih zimskih mesecih, primerna dolžina spanja.

6.14 Fiziološki nadzor nad telesom

Vse polno je zgodb o indijskih jogijih in fakirjih, ki jim je zgolj z duhovno naravnostjo uspelo povzročiti izredne telesne spremembe. Neki jogi je lahko spremenil temperaturo dveh zaplat kože na isti dlani, tako da je bila ena vroča, druga pa isti mah ledena. Čeprav sta bila predela le nekaj centimetrov narazen, je bilo med njima 12 stopinj C razlike. Vroči predel dlani je bil videti svetlo rdeč, hladni pa pepelnato siv. Jogiju je to uspelo z intenzivno vizualizacija: predstavljal si je, da si je del dlani opekel ob vročem ognju, drugi del pa zamrznil na ledu.

Tudi nek ruski mnemonik, je uporabljal svoje izredne imaginativne sposobnosti in z njimi dosegal podobne podvige. Ne le da je zmožni nadzorovati temperaturo rok, lahko je tudi pospešil ali upočasnil bitje srca, predstavlja si, da teče na vlak oziroma leži mirno v postelji. Vrh tega je lahko širil in ožil zenice in spreminjal vzorec možganskih valov alfa.

Na zahodu se vse bolj zanimajo za tehniko biološkega vzratnega učinka, ki pomaga človeku uravnati njegove fiziološke parametre, recimo krvni pritisk, temperaturo kože, možgansko aktivnost in še vse drugo, za kar smo prej mislili, da je zunaj posameznikovega nadzora. Ugotovili so, da ima pri biološkem vzratnem učinku pomembno vlogo predstavljanje. S tem da si predstavljamo, da nam je vroče ali nas zebe, lahko spremenimo temperaturo kože; s tem da se v duhu sprostimo, znižamo krvni pritisk in napetost mišic.

Nekateri so šli dlje in menijo, da lahko predstavljalnost in prepričanje spremenita svet okrog nas. Tu vstopamo v deželo čudežev in nadčloveških sposobnosti, kot sta hoja po vodi in levitacija. Podobne reči niso povsem nemogoče, a potrebovali bi bolj objektivne raziskave o teh fenomenih, da bi jih lahko razumeli (P. Russell, 1990)

6.15 Izobraževanje naj ustreza otrokovemu zanimanju in načinu učenja

Howardski profesor Howard Gardner v svoji knjigi Razsežnosti uma, poda teorijo o mnogovrstni inteligentnosti oz. o najmanj sedmih dejavnikih, ki določajo, kako se ljudje učijo in delujejo (besednem, logično-matematičnem, prostorskem, glasbenem, kinestetičnem, »osebno inteligentnostnem«, ki zajema veščine v medosebnih odnosih in o sposobnosti vpogleda v duševnost).

Njegova teorija spodbija tisto o enem samem splošnem inteligenčnem dejavniku.

Model mnogovrstne inteligentnosti poudarja pomen praktičnega učenja v projektih, v sodelovanju v skupnosti, skupinskem učenju z otroki različnih starosti in obiskujočimi mentorji.

Ko so se v programu Suzanne Doran učili o drugi svetovni vojni, je devet dijakov spremenilo učilnico v kavarno iz štiridesetih let in jo okrasilo z umetniškimi deli na temo vojne. Pod vodstvom več glasbeno nadarjenih dijakov so napisali pesmi, ki so opisovale zvdušje pred vojno in med njo. Višek projekta je bila popoldanska predstava, na katero so povabili učno osebje, postregli s kavo in » v živo« prikazali projekt, obenem pa brusili svoje družbene veščine.

Možnosti, ki nas čakajo, ko bomo enkrat do kraja doumeli, kako naj ravnamo s svojimi možgani, so zares nepojmljive.

7. SKLEP:

Otrok, za katerega smo prevzeli odgovornost, ni tukaj zaradi nas, temveč zaradi sebe. Njegov skriti cilj je, da bi bil vse bolj samostojen in ne odsev ali izdelek staršev. Njegovo potrebo po rasti – njegove lastne težnje - moramo priznavati in jo podpirati. (John B. Thomson, 1994)

Ni pomembna oblika družine, temveč je pomembno dogajanje, ki se odvija znotraj posamezne družine, vsebina ki napolnjuje družinski prostor. Družina, družinski člani so tisti, ki ustvarjajo realnost družine in temelj otrokovega soočanja z realnim svetom, ki do otroka postavlja kopico zahtev. Otrok se mora naučiti sprejemati odločitve, prevzemati odgovornosti zanje in za svoja ravnanja, prepoznavati svoje želje in potrebe ter poiskati konstruktivne načine vedenja, s katerimi te potrebe in želje zadovoljuje. Tega pa se nauči tako, da mu starši postopoma širijo polje izbir in s tem postopnega prevzemanja odgovornosti za ta ravnanja.

V primerjavi s stanjem pred sto ali celo pred samo tridesetimi leti so danes razvijanje inteligence, uresničevanje človeških potencialov in vloga vzgoje in izobraževanja vprašanja, s katerimi se ukvarjajo po vsem svetu. O njih ne govorijo le običajne skupine, ki jih ta področaj zanimajo, marveč tudi tako nepričakovane (in nepričakovano vplivne) ustanove, kot so banke za gospodarski razvoj in državne vlade. Upravičeno ali ne so vplivni krogi na področjih mednarodnega razvoja in državne samostojnosti postali prepričani, da so sestavine človeškega napredka, uspeha in sreče tesno povezane z boljšimi izobraževalnimi možnostmi njihovega prebivalstva, še zlasti pa mladih. To po mojem mnenju ponuja priložnost psihološkim in pedagoškim vedam, da dokažejo svojo koristnost. (H. Gardner, 1995)

Oblikovanje življenjskega sloga, ki krepi otrokov telesni imunski sistem, ima trenutne in daljnosežne koristi.

8. LITERATURA:

1. Švab, A. (2000). Sociologija družine in spremembe v družinskem življenju v postmodernej družbi (doktorska disertacija). UL Fakulteta za družbene vede.
2. Haralambos, M., Holborn, M. (1999). Sociologija-teme in pogledi. DZS.
3. Barle Andreja et. al. (1994), Sociologija: gradivo za srednje šole, Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport
4. John B. Thomson. (1994), Naravno otroštvo, Didakta
5. Lawrence E. Shapiro (1999), Čustvena inteligenca otrok
6. Peter Russel (1999), Knjiga o možganih
7. Howar Gardner (1995), Razsežnosti uma
8. Janek Musek (2000), Ljubezeni, družina, vrednote